

науки начала XX века, непосредственно касавшихся судьбы славянских народов, проживающих как на территории Австро-Венгерской империи, так и за ее пределами.

Ключевые слова: славяне, Миттельевропа, Центральная и Восточная Европа, Австро-Венгрия, Первая мировая война.

In the early twentieth century deserve special attention by German and Austrian foreign projects and the concept of restructuring the European space and the fate of the Slavs in this context. Among them were notable theoretical constructs and practical suggestions related to various Austrian plans for Mitteleuropa's. In general, they should be regarded as part of the foreign concepts to design a new Europe after the Great War 1914 - 1918 years particularly active in this area worked Austrian historians, whose views are characterized not only by common approaches, but also some of their divergence. This is particularly significant for Mitteleuropa's ideas representatives of the Austrian historical science early twentieth century, which is directly related to the fate of the Slavic peoples who lived on the territory of the Austro-Hungarian Empire and beyond.

Keywords: Slavs Mitteleuropa, Central and Eastern Europe, Austria-Hungary, the First World War.

УДК 94(477.83):(470+571

ББК 63.3 (2) 5

Ірина Кучера

ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 1914–1917 рр.

У статті проаналізовано національно-культурну та освітню політику російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914–1917 рр., розкрито становище української греко-католицької церкви в умовах окупації, висвітлено завдання інститутів російської влади в регіоні впродовж усього періоду війни.

Ключові слова: Східна Галичина, Перша світова війна, російська окупаційна адміністрація, українська греко-католицька церква, окупаційна політика.

Непересічне значення Першої світової війни для всесвітньої історії, необхідність переосмислення її подій на новій методологічній основі, з'ясування місця і ролі всіх без винятку учасників протистояння, включаючи й специфіку діяльності інститутів окупаційної влади у Східній Галичині впродовж усього періоду війни має значний науковий і суспільний резонанс у сучасній вітчизняній та зарубіжній історіографії.

Незважаючи на появу останнім часом ряду наукових розвідок [20; 23; 24; 29; 30] присвячених подіям, що відбувалися на західноукраїнських землях у роки Першої світової війни та спроби концептуальних узагальнень, ця тема ще не вичерпана.

У цьому дослідженні автор ставить перед собою мету здійснити комплексний аналіз різних векторів діяльності російської адміністрації в регіоні спрямованих на інкорпорацію Східної Галичини до складу Російської імперії.

У серпні 1914 р. між російськими військами Південно-Західного фронту та австро-угорськими арміями розпочалися активні бойові дії. У результаті Галицької операції, яка тривала з 18 серпня по 21 вересня 1914 р., російські війська захопили Східну Галичину, частину Західної і майже всю Буковину з м. Чернівці. З огляду на це перед Радою міністрів Росії і штабом Верховного головнокомандувача російських армій стало питання про організацію управління на великій території, яка перейшла в їхнє розпорядження.

Керуючись “Тимчасовим положенням про управління областями Австро-Угорщини, зайнятими по праву війни”, Верховний головнокомандувач 29 серпня 1914 р. видав наказ про створення Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини. В адміністративному аспекті на початку вересня 1914 р. його територія поділялася на Львівську і Тернопільську губернії, губернаторами яких стали відповідно М.Мельников та І.Чарторижський [11, арк. 170]. Згодом, після захоплення російськими військами значної частини Буковини, було створено Чернівецьку губернію, яку очолив С.Євреї-

нов. 5 квітня 1915 р. на окупованих російськими арміями територіях західніше Львова почала функціонувати Перемишльська губернія [13, арк. 7]. До її складу увійшло вісім українських повітів Східної Галичини і шість повітів Західної Галичини – Переворський, Ланцутський, Решівський, Колбушівський, Ниськівський, Тарнобжегський, в яких практично всю масу населення склали поляки. Однак, незважаючи на це, вся територія Перемишльської губернії розглядалася царською адміністрацією як частина “російських” земель, населення яких належало до етнографічного масиву російської народності [29, с.98–99].

Генерал-губернатором окупованого краю було призначено графа Г.О.Бобринського. Про основні засади майбутньої його діяльності на теренах Східної Галичини яскраво свідчить програмна промова, виголошена ним 23 вересня 1914 р. під час зустрічі з представниками магістрату м. Львова: “Східна Галичина і Лемківщина – давно невіддільна частина однієї великої Росії. На цих землях місцеве населення завжди було руське, тому їх адміністрація має бути заснована на руських началах. Я буду запроваджувати тут російську мову, закон і устрій” [12, арк.51].

Першим кроком на цьому шляху стала інтенсивна заміна австрійських чиновників російськими представниками. Вона відбувалася як на губернському, так і на повітовому рівнях. Основна маса чиновників була відряджена в Східну Галичину з території Київської, Подільської та Волинської губерній. Порівнюючи освітній рівень службовців колишньої австрійської та новоствореної російської адміністрації в Східній Галичині, принагідно відзначити, що серед представників останньої не було жодної людини, яка б мала вищу освіту, з середньою освітою було 6 осіб, а всі інші – з початковою. В той же час серед австрійських службовців рідко зустрічалися люди без вищої освіти. Сучасник тих подій, колишній австрійський чиновник І.Осіпов, у своїх спогадах, присвячених подіям Першої світової війни, писав: “Нас, галичан, вихованих у культурі заходу, шокувала малоосвіченість російських чиновників. Загалом, мої враження щодо них збігаються з поглядами інших інтелігентів-галичан” [26, с.7].

Здійснюючи колонізаторську політику в новоприєднаному до імперії краї, російські службовці перш за все керувалися принципом особистого збагачення. Так, за майнові зловживання був притягнутий до відповідальності помічник начальника канцелярії львівського градоначальника П.Якуцевич [6, арк. 74]. Була відкрита судова справа і проти самого градоначальника Львова полковника А.Скалона, який тільки хабарами дістав до 60 тис. руб. [25, с.110]. Серед чиновництва процвітали аморальність і пияцтво. Таким чином, особистий склад адміністрації Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини багато в чому сприяв поширенню проявів незадоволення місцевого населення російською владою.

Діяльність російської адміністрації в Східній Галичині всебічно підтримували місцеві москвофільські організації. 22 вересня 1914 р. було відновлено роботу основної москвофільської структури в краї – “Русского народного совета”. В якості дорадчого органу окупаційної влади дане товариство активно впливало на вироблення різних аспектів національної політики.

У період військової окупації українське населення Східної Галичини зазнало непоправних втрат у сфері культури та духовності. Це, значною мірою, було зумовлено політикою російської адміністрації, спрямованої на входження краю в загальноросійський культурно-духовний і освітній простір. На практиці вона призвела до майже повного руйнування українського національно-культурного життя в регіоні – так званої “Галицької руйни” [31, с.93].

Про те, як здійснювався процес “злиття” краю з імперією, свідчила публікація в газеті “Армійський вісник”, у якій вказувалося, що “вулиці, громадські установи і готелі Львова покриваються вивісками на російській мові, на площах міста продається ще недавно закрита австрійською владою російська газета “Прикарпатская Русь”.

Галицькі емігранти С.Бендасюк, Ю.Яворський прибули з Києва разом з окупаційною армією для того, щоб відновити в краї панівне становище російської мови. Поляки, євреї, німці і вірмени – всі вивчають російську” [24, с.404].

Захоплення російськими військами Східної Галичини дало можливість окупаційній адміністрації зруйнувати створювану десятиріччями інфраструктуру національних організацій краю. Російські шовіністи звинувачували їх у тому, що “... для утвердження національної свідомості... популяризують історію України, ведуть широку просвітницьку роботу, ... політичну агітацію... усе це спонукає молодь думати про Україну” [4, арк. 2]. Так, 6 вересня 1914 р. у Львові було закрито товариство “Просвіта”. Значних переслідувань зазнали члени пожежно-спортивного товариства “Січ”, діяльність якого визначалася як “особливо небезпечна для Росії” [18, с.40].

Незважаючи на те, що у Східній Галичині проживало близько 4 млн. україномовного населення (75% від загальної кількості жителів), 18 вересня 1914 р. Г.О.Бобринський розпорядився закрити всі українські газети і журнали. До речі, тотальному наступу російської адміністрації на місцеві засоби масової інформації передував звіт, підготовлений 11 серпня 1914 р. капітаном Наркевичем “Преса в Галичині і її політичні відтінки”. У ньому автор дав розгорнуту характеристику таким українським виданням як “Діло”, “Руслан”, “Свобода” і “Громадський голос” та наголосив на їхній небезпечній пропагандистській діяльності, спрямованій проти російської державності й культури [3, арк. 8].

Журналіст газети “Русские ведомости”, який намагався виявити реакцію інтелігенції на сваволю окупаційної адміністрації, отримав лаконічну і промовисту відповідь: “Росія хоче відібрати у нас те, що ми відвоювали в німців ціною тяжких жертв” [28, с.310].

Натомість було запроваджено видання російськомовних урядових часописів “Армейский Вестник”, “Военное Слово”, “Львовский Вестник”, “Львовское Военное Слово” та друкованих органів москвофільських організацій “Прикарпатская Русь” і “Голос народа” [3, арк. 47]. З числа польських періодичних видань виходили “Kuryer Lwowski”, “Wiek Nowi”, “Słowo Polskie” [12, арк.20].

22 вересня окупаційна адміністрація, мотивуючи свої дії “антиросійським підбором наявних видань”, розпорядилася закрити книгарню Наукового товариства ім. Т.Шевченка [12, арк.20]. У зв’язку з тим, що українські вояки російської армії відвідували місцеві книжкові крамниці, спеціальним циркуляром генерал-губернатора від 30 вересня заборонялося під загрозою кари до 3 місяців ув’язнення або штрафу 3 тис. руб. купувати або брати в бібліотеках будь-які книги, видані російською та українською мовами поза межами Російської імперії [14, с.3].

Реформаторські ідеї уряду Г. Бобринського знайшли своє практичне втілення і в системі організації освітньо-виховного процесу. Переслідуючи мету русифікації завойованого краю, 25 листопада 1914 р. Верховним головнокомандувачем було затверджено “Тимчасове положення про нагляд за навчальною частиною Галичини”, а в березні 1915 р. розроблено проект всезагальної російської народної освіти, який передбачав упродовж п’яти років відкрити у регіоні 9 тис. народних шкіл, 70 вищих народних училищ та 25 жіночих і 25 чоловічих гімназій. Для забезпечення навчальних закладів педагогічними кадрами планувалося відкрити 10 учительських семінарій і 2 інститути [27, с.60]. Крім того, вирішити шкільні кадрові питання російські урядовці планували шляхом проведення курсів російської мови, які організовувалися як у межах генерал-губернаторства, так і в Росії.

Проте, незважаючи на чималі зусилля окупаційної влади впродовж вересня 1914 – травня 1915 рр. на території Східної Галичини було відкрито всього 10 російськомовних початкових шкіл. Перша школа розпочала роботу в січні 1915 р. у с. Запитові Львівського повіту. Значно активніше діяло російське православне духовенство, яке до

березня 1915 р. організувало 33 церковнопарафіяльні школи. Певну роль у становленні російської освітньої системи відіграли Товариство ім. Качковського і Галицько-російське благодійне товариство.

Русифікаційна політика російської адміністрації в Східній Галичині щодо українського населення проявилася також і в цензурній політиці. 23 вересня 1914 р. у газеті “Прикарпатская Русь” було опубліковано постанову військового генерал-губернатора Галичини “Про цензуру”. В основному вона дублювала принципи цензурної політики, прийнятої в Російській імперії для місцевостей, що перебували на військовому стані. Цензурна постанова забороняла вміщувати відомості про військові операції, роботу російської влади, друкування і розповсюдження плакатів, малюнків без дозволу поліції. Випуск друкованої продукції мусив бути тільки з зазначенням прізвища власника закладу. Влаштування концертів, постановка на публічних сценах дозволялася з санкції адміністрації, а демонстрування кінофільмів тільки після попереднього перегляду [23, с.308].

На обмеження національних прав українців також був спрямований наказ канцелярії військового генерал-губернатора Галичини від 24 жовтня 1914 р. У ньому повідомлялося, що військова цензура розглядатиме приватну кореспонденцію тільки на російській, польській, чеській, румунській, французькій, англійській і німецькій мовах. Листи й телеграми на “інших мовах та наріччях (тобто українській)” підлягатимуть знищенню [15, с.15].

Окупація російськими військами Східної Галичини спричинила значне культурне спустошення краю. 11 листопада 1914 р. наказом генерал-губернатора Галичини член Державної думи Росії Д.М.Чихачев призначався відповідальним за охорону пам'яток старовини, бібліотек, наукових і художніх колекцій. У випадку необхідності йому надавалося право вилучати і передавати на збереження у міський музей м. Львова окремі предмети та колекції, попередньо погодивши свої дії з військовою владою [5, арк.1]. Згодом, у 1915 р. на цій посаді Д. Чихачева змінив член-кореспондент імператорської академії наук, професор Є.Ф.Мурло [10, арк.1]. Використовуючи своє службове становище, вони розпочали “інвентаризацію” – фактично справжній грабіж галицьких музеїв, книгарень та товариств. Зокрема, було демонтовано обладнання друкарні та опечатано музей Наукового товариства ім. Т.Шевченка. З його гуцульської колекції забрано найкращі перстені, топірці, старі рушниц і [23, с.308]. 23 листопада обшук відбувся у Національному музею, у результаті якого з його фондів було вилучено рідкісні книги, листування М.Павлика та архів митрополита А.Шептицького. Під час ревізії у страховому товаристві “Дністер” забрано ошадні книжки і цінні папери товариства “Просвіта” (депозит на 258 тис. крон) [9, арк.44].

Однак найбільшої шкоди матеріальним цінностям краю було завдано під час відступу російських військ у травні 1915 р. Реквізиція виробів з міді та бронзи призвела до знищення історичних та культурних пам'яток мистецтва. При відступі російської армії в глиб імперії було вивезено майже всі дзвони Бродівського, Золочівського, Зборівського, Бережанського, Тернопільського, Скалатського, Збаражського, Підгайцького, Теремовлянського, Бучачського, Гусятинського, Чортківського, Заліщицького та Борщівського повітів. За ці дзвони жодна з парафій не отримала ніяких відшкодувань [7, арк.16; 22, с.74]

Російська окупаційна влада прагнула ліквідувати греко-католицьку церкву і повернути її вірних до російського православ'я. Здійснення православної акції Святий Синод доручив волинському архієпископу Євлогію (Георгієвському). 12 вересня 1914 р. у записці “Про православну церкву в Галичині” він виклав програму церковно-релігійного устрою Східної Галичини, практичне втілення якої мали здійснювати запрошені православні священники із Полтавської, Харківської, Холмської та інших епархій.

Однак, православні служителі культу не здобули собі авторитету серед галицьких прихожан. Причиною цього були, з одного боку, їхні невисокі моральні якості порівняно з священиками уніатами, з іншого – матеріальні умови, в які вони були поставлені. Більшість православних священиків складали напівграмотні ієромонахи Почаївської Лаври, в той час як серед греко-католицьких настоятелів майже не було осіб, які б не закінчили богословський факультет Львівського університету.

Чиновник дипломатичної служби В. Олферев дав російському духовенству таку характеристику: “З’являється православний священик – без убору, неохайний, непоказний, малоосвічений і замість очікуваної проповіді читає мало не по складах приписане начальством чергове слово. Духовний пастер, забуваючи про смиренність з перших днів свого перебування у парафії порушує спір про церковні суми, збори та майно” [8, арк.36].

За дев’ять місяців російського управління в Східній Галичині із 1873 греко-католицьких парафій повністю або частково перейшли на православ’я лише 86, тобто 4,6%. На нашу думку, ці цифри не дають підстав говорити про перехід греко-католиків у православ’я як масове явище.

Ототожнюючи релігійні переконання греко-католицького кліру з політичною неблагонадійністю, російська адміністрація розгорнула щодо нього репресії. 19 вересня 1914 р. було ув’язнено і депортовано до Росії митрополита Андрея Шептицького. Згодом були вивезені єпископи Й.Боцян, Д.Яремко, проректор Станіславської духовної семінарії Є.Ломницький та ще 34 парахи.

Заходи окупаційного режиму посилювалися зі створенням 9 жовтня 1914 р. Тимчасового жандармського управління, яке розпочало переслідування українських громадських діячів. 30 грудня 1914 р. полковник А.В.Мезенцев надіслав у Департамент поліції величезне (близько 25 с.) підсумкове донесення про розвиток у Східній Галичині “мазепинського” руху [21, с.17]. З метою його знешкодження, йшлося у звіті, працівниками жандармського відділу протягом кількох місяців було проведено 1200 арештів і 1000 обшуків, 578 осіб постановою генерал-губернатора було заслано у віддалені райони Росії [19, с.64]. Але арешти і висилки проводили повітові уряди нерідко без санкції вищої влади, тому на даний час важко встановити кількість вивезених. Можна тільки припустити, що число жертв було дуже велике, якщо зважити, що лише через київські тюрми по дорозі на схід пройшло близько 15 тис. осіб.

Поразки російської армії у 1915 р. та очевидні недоліки, допущені адміністрацією Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини змусили російські політичні кола переосмислити основні напрями національної політики у регіоні і внести необхідні корективи для того, щоб уникнути подібних помилок в майбутньому. Так, в аналітичній записці російського представника в Женеві В.Сватковського про Східну Галичину, складеній у квітні 1916 р., рекомендувалося в разі її повторного захоплення російськими арміями зосередити управління в регіоні у руках тільки військового командування. Крім того, деякі урядові заяви, зроблені на користь галичан, на думку автора, сприяли б їхній лояльній позиції щодо російських військ. В окупованому краї В.Сватковський допускав, навіть, діяльність (під російським наглядом) краєвих українських культурних інституцій і шкіл. Він не виключав ймовірності, хоча б тимчасової, української автономії, яка б нейтралізувала протести зі сторони місцевого населення щодо приєднання Східної Галичини до Росії, оскільки “можливо, що цей протест викличе для нас немалі труднощі навіть в таборі наших союзників, які, як показав досвід останніх місяців, досить чутливі до подібних питань” [30, с.98].

У результаті Брусилівського прориву (4 червня – 20 вересня 1916 р.) на окупованих російськими арміями територіях було утворене “Генерал-губернаторство областей Австро-Угорщини, захоплених по праву війни” з центром спочатку в Тернополі, а згодом у Чернівцях. У адміністративному аспекті воно поділялося на дві губернії: Тер-

нопільську та Чернівецьку. Територіальні межі останньої охоплювали Буковину та Городенківський, Коломийський, Снятинський і Косівський повіти. Тернопільська губернія включала в себе всі окуповані російськими військами галицькі повіти, крім Покуття [20, с.67].

3 липня 1916 р. генерал-губернатором областей Австро-Угорщини, захоплених по праву війни, було призначено генерал-ад'ютанта Ф.Ф.Трепова [2, лл. 22]. Склад повітової адміністрації, підібраний Ф.Ф.Треповим був значно кращий, ніж в уряді Г.О.Бобринського. Більшість її службовців мали вищу освіту та практичний досвід роботи в державних установах.

Під час другого періоду окупації (липень 1916 – лютий 1917 рр.) діяльність інститутів російської окупаційної влади регулювалася “Тимчасовими правилами”, затвердженими А. Алексєєвим. Вона відзначалася поміркованістю і виваженістю й головне була спрямована на забезпечення потреб армії та фронту.

У вересні 1916 р. розпорядженням Ф.Трепова в Східній Галичині було дозволено відновити роботу нижчих та середніх освітніх закладів з українською мовою викладання. Їхня робота чітко контролювалася окупаційним урядом, який стежив за тим, щоб навчання у школах відповідало основним принципам державної політики Російської імперії. До того ж, було відновлено навчання в українських гімназіях у Тернополі і Чернівцях й Тернопільській учительській семінарії [20, с.68].

У жовтні 1916 р. І.Чарторижський у листі, адресованому генерал-губернатору, наголосив на позитивних моментах, пов'язаних з відкриттям в окупованому краї українських шкіл. Цей факт, на його думку, давав можливість пересвідчитися місцевому населенню, що “росіяни прийшли на цю землю не як випадкові завойовники, а дивляться на неї як на країну, якою цікавляться й дорожать” [1, арк.32].

З поваленням самодержавства в російській політиці відбулися зміни, які проявилися і в Східній Галичині. У березні 1917 р. рішенням Тимчасового уряду “Генерал-губернаторство областей Австро-Угорщини зайнятих по праву війни” було реорганізовано в “Обласний комісаріат Галичини та Буковини” на чолі з Д.І.Дорошенком [16, с.317]. Дане територіально-адміністративне утворення поділялося на дві губернії: Тернопільську та Чернівецьку, губерніальними комісарами яких було призначено відповідно І.І.Красковського та В.Г.Лотоцького.

Комісаріат планував сприяти формуванню органів місцевого самоврядування, прагнув відновити соціально-економічне та національно-культурне життя краю. Значну увагу Д.Дорошенко приділяв питанню повернення з Росії галицьких виселенців. З цією метою при обласному комісаріаті було створено “Галицько-Буковинську комісію”, головне завдання якої полягало у наданні допомоги українським репатріантам [17, с.352]. Однак, через невдалий наступ російської армії влітку 1917 р. Росія практично втратила контроль над територією Східної Галичини і більшість заходів адміністрації Д. Дорошенка не були запроваджені.

Таким чином, зміст і завдання діяльності російської адміністрації змінювалися упродовж трьох періодів російської окупації Східної Галичини. Під час першого періоду (серпень 1914 – травень 1915 рр.) адміністрація “Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини” під керівництвом Г.Бобринського проводила цілеспрямовану русифікаторську політику, ставила перед собою завдання анексувати край. Однак, кадровий потенціал російської адміністрації значно поступався австрійському чиновництву за рівнем фахових якостей, був сформований в умовах війни без належної професійної підготовки і тому дискредитував російську владу.

Натомість окупаційна адміністрація у Східній Галичині у 1916–1917 рр. зосередила свої зусилля, в основному, на вирішення соціально-економічних проблем, забезпечення порядку і всім необхідним російської армії.

На еволюцію політичного курсу царської адміністрації вплинуло те, що Росія в умовах виснажливої війни не мала достатніх матеріальних і людських ресурсів для проведення докорінних реформ у Східній Галичині. Окрім того, активна уніфікаційна діяльність російської влади в 1914–1915 рр. виявилася неефективною.

1. Державний архів Тернопільської області, ф. 370, оп. 1, спр. 121, арк. 1–51.
2. Российский государственный военно-исторический архив (далі – РГВИА), ф. 2005, оп. 1, д. 14, л. 1–583.
3. РГВИА, ф. 2067, оп. 1, д. 3001, л. 1–107.
4. Центральний державний історичний архів України у місті Києві (далі – ЦДІАК України), ф. 274, оп. 5, спр. 26, т. 1, арк. 1–297.
5. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 105, арк. 1–34.
6. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 440, арк. 1–105.
7. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 572, арк. 1–27;
8. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 1168, арк. 1–76.
9. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 3226, арк. 1–101.
10. Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 3240, арк. 1–5.
11. Центральний державний історичний архів України у місті Львові (далі – ЦДІАЛ України), ф. 309, оп. 1, спр. 1399, арк. 1–174;
12. Там само, ф. 309, оп. 1, спр. 1400, арк. 1–92.
13. Там само, ф. 645, оп. 1, спр. 3, арк. 1–36.
14. Проти московського насилля // Вістник Союзу визволення України. – 1914. – Ч. 3–4. – С. 3.
15. Вістник Союзу визволення України. – 1914. – Ч. 5–6. – С. 15.
16. Дмитро Дорошенко генерал-губернатор для Галичини і Буковини // Вістник Союзу визволення України. – 1917. – Ч. 150. – С. 317.
17. Справа повороту галицьких виселенців // Вістник Союзу визволення України. – 1917. – Ч. 152. – С. 350.
18. Гуйванюк М. Ставлення російської окупаційної влади до січового руху в Галичині та на Буковині під час Першої світової війни / М. Гуйванюк // Перша світова війна та історичні долі народів Центральної та Східної Європи: Матеріали міжнар. наук. конф., присвяченої 80-річчю Буковинського народного віча. (Чернівці, 22–24 верес. 1998 р.). – Чернівці : Рута, 1998. – С. 39–42.
19. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нарис політичної історії / Т. Гунчак. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
20. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) / Д. Дорошенко. – Мюнхен : Українське в-во, 1969 – 544 с.
21. Лавров Ю. Маловідомі сторінки історії / Ю. Лавров // Український історичний журнал. – 1998. – № 4. – С. 17–24.
22. Лозовий Є. Реквізиція дзвонів в церквах та костельолах Східної Галичини в роки Першої світової війни / Є. Лозовий // Україна в минулому. – К. : Львів, 1993. – Вип. 4. – С. 64–75.
23. Мазур О. Львів у роки Першої світової війни / О. Мазур, І. Патер // Львівські історичні нариси. – Львів : Ін-тут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. – С. 305–324.
24. Мак-Ки А. Сухой закон в годы Первой мировой войны: причины, концепции и последствия сухого закона в России 1914–1917 / А. Мак-Ки // Россия и Первая мировая война (материалы международного научного colloquium). – С. Пб., 1992. – С. 395–406.
25. Осечинський В. Галичина під гнітом Австро-Угорщини в епоху імперіалізму / В. Осечинський. – Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1954. – 188 с.
26. Осипов И. На проломе. Очерки 1914–1922 гг. / И. Осипов – Перемышль ; Нью-Йорк : Современная библиотека, 1922 – 77 с.
27. Петрович І. Галичина під час російської окупації: серпень 1914 – червень 1915. / І. Петрович – Накладом вид-ва “Політична бібліотека”, 1915. – 116 с.
28. Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX–XX ст.) / О. Реєнт. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2003. – 340 с.
29. Савченко В. Восточная Галиция в 1914–1915 годах (этносоциальные особенности и проблема присоединения к России) / В. Савченко // Вопросы истории. – 1996. – №11–12. – С. 95–106.
30. Савченко В. Восточная Галиция в 1916–1920 годах (этнополитическая ситуация в крае) / В. Савченко // Отечественная история. – 2004. – № 2. – С. 96–113.
31. Яремчук В. Державотворчий процес у Західній Україні та Перша світова війна / В. Яремчук // Перша світова війна і слов'янські народи. Матеріали міжнародної наукової конференції (14–15 травня 1998 р.). – К., 1998. – С. 90–96.

В статті проаналізована національно-культурна і освітня політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галиції в 1914–1917 гг., розкрито положення української греко-католицької церкви в умовах окупації, отражено задання інститутів російської влади в регіоні на протязенні всього періода війны.

Ключевые слова: *Восточная Галиция, Первая мировая война, российская оккупационная администрация, украинская греко-католическая церковь, оккупационная политика.*

In the article the national, cultural and educational policy of Russian of occupation administration is exposed in Eastern Galicia in 1914–1917, position of the Ukrainian greco-catholic church is exposed in the conditions of occupation, the task of institutes of Russian power is reflected in a region during all period of war.

Keywords: *Eastern Galicia, World War I, Russian occupation administration, Ukrainian Greco-catholic church, occupation policy.*

УДК 94(438+477):329

ББК 63.3(4 Пол)

Роман Кобильник

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ПОЛІТИЦІ БЕЗПАРТІЙНОГО БЛОКУ СПІВПРАЦІ З УРЯДОМ (1927–1935 рр.)

У статті розглядається політика польського проурядового табору, репрезентованого Безпартійним Блоком співпраці з урядом, щодо українського питання. Розкрито концептуальні засади національної політики керівництва польських політичних партій, спрямованої на розв'язання української проблеми.

Ключові слова: *польсько-українські відносини, польські партії, ББСУ, українське питання.*

Розвиток державно-політичних відносин вимагає чіткого співіснування і взаємодії різних інститутів влади, які в комплексі утворюють міцний механізм управління. Ключова роль у цьому процесі належить політичним силам, які забезпечують законодавчу діяльність і являються опорою влади. Існування сильної проурядової фракції в парламенті надає провладному табору додаткових важелів впливу й зміцнює його становище. У міжвоєнній Польщі санаційного періоду таку роль узяв на себе Безпартійний блок співпраці з урядом (ББСУ). Це була політична організація парламентського типу, яка так і не перетворилася в класичну політичну партію, хоча в практичній діяльності відповідала її ознакам.

Провідне місце в політиці ББСУ займало національне питання, зокрема українське. Концептуальні засади політичних партій, що утворили урядовий блок, позиції лідерів ББСУ, законодавча діяльність депутатів сейму значною мірою відображали урядову політику в українському питанні. Тому головним завданням наукового дослідження став аналіз позицій польських проурядових політичних партій в українському питанні, вироблення методів і шляхів його розв'язання.

Окреслена проблема висвітлена в працях українських дослідників ХХ ст., зокрема І.Кедрина-Рудницького [3], Ю.Сливки [7], Л.Зашкільняка [4], В.Комара [5, 6], які в першу чергу розкривали політику польського уряду в українському питанні. З-поміж досліджень польської історіографії заслуговують на увагу праці А.Хойновського [13, 14], Р.Тожецького [27], В.Паруха [20] й ряду інших науковців, на які ми будемо опиратися під час розкриття даної проблеми.

Після травневого державного перевороту 1926 р. в Другій Речі Посполитій було встановлено режим “санації”. До влади прийшов Ю.Пілсудський та його соратники, які проголосили курс на реформування політичного й економічного життя держави, заявили про зміну політики щодо національних меншин. Основний вектор реформ був спрямований на заміну парламентської моделі управління сильною централізованою виконавчою владою. Це означало, що модель парламентської демократії себе вичерпала